

A TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA EN GALICIA

Xermán García Cancela
Servicio de Traducción, Xunta de Galicia

1. O RÉXIME DE COOFICIALIDADE LINGÜÍSTICA E A NECESIDADE DA TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA
  - 1.1. Normas que conteñen a obriga de publicar en galego e castelán
  - 1.2. A traducción do galego e para o galego
2. A TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA E OS DISTINTOS TIPOS DE TRADUCCIÓN
3. CUESTIÓNS PRINCIPAIS QUE AFECTAN Á TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA
  - 3.1. Gramaticais
  - 3.2. Estilísticas
  - 3.3. Terminolóxicas

1. O RÉXIME DE COOFICIALIDADE LINGÜÍSTICA E A NECESIDADE DA TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA

Para situa-la importancia crecente que a traducción administrativa e xurídica está acadando nos últimos anos en Galicia cómpre referírmonos ineludiblemente ó marco legal que posibilitou que galego e castelán se convertesen nas dúas linguas de expresión habitual das institucións públicas galegas e que xurdise a necesidade do intercambio de mensaxes dunha lingua para outra, co consecuente aumento do proceso de traducción nos ámbitos administrativo e xurídico.

Para situarnos cómpre advertir que cando falamos de traducción xurídico-administrativa en Galicia, esta prodúcese sobre todo entre os dous idiomas oficiais en Galicia, sen que, de momento, teñan relevancia as traduccións neste eido feitas desde outras linguas comunitarias. Con todo, queda aberta a

porta a esta posibilidade nun futuro, agardamos que inmediato, en canto se materialice a Resolución da Comisión de Peticións do Parlamento Europeo, do 24 de marzo de 1993, sobre a situación das linguas na Comunidade e a Lingua Galega, por instancia da Universidade de Santiago de Compostela, na que, entre outras cousas, se pide ó Consello e mais á Comisión que adopten medidas que permitan lograr obxectivos como a publicación en galego dos Tratados e dos textos fundamentais da Comunidade.

1.1. Normas que conteñen a obriga de publicar en galego e castelán

Dun superficial repaso polas normas que conteñen a regulación xurídica básica en canto ó emprego das linguas oficiais tiramos conclusións como as seguintes:

—As normas emanadas dos órganos de goberno da Comunidade Autónoma galega (leis do parlamento de Galicia, decretos do executivo e outras disposicións normativas) deben producirse e publicarse necesariamente nas dúas linguas oficiais (art. 5 da Lei de normalización lingüística; título preliminar do Regulamento do Parlamento de Galicia).

—No ámbito da Administración local, en virtude da Lei 5/88, do uso do galego como lingua oficial de Galicia polas entidades locais, determinadas actuacións (convocatorias de sesións, ordes do día, actas, etc.) deben producirse necesariamente en galego, sen prexuízo de que tamén poidan producirse en castelán.

—No ámbito da Administración de Xustiza, aínda que non existan disposicións de teor similar ás existentes para a Administración autonómica e local, é cada vez maior o emprego do galego na redacción de sentencias e actos de comunicación, o que leva aparelado un proceso de tradución polo descoñecemento que do galego teñen a maioría dos funcionarios da Xustiza.

Normas coma as citadas son as que induciron o incremento da tradución xurídico-administrativa en Galicia e, polo tanto, a creación de gabinetes de tradución e asesoramento lingüístico en cada vez máis institucións públicas (Parlamento de Galicia, Xunta de Galicia, concellos, Tribunal Superior de Xustiza de Galicia, Audiencias provinciais, fundamentalmente, ademais dos Gabinetes existentes nas Universidades).

1.2. A tradución do galego e para o galego

Aínda que nos poderíamos remontar agora a épocas da nosa historia en que tivo certa vitalidade a tradución para o galego nos eidos xurídicos e administrativos, coido que as referencias as debemos facer ós anos que van desde a promulgación da Constitución española, a instauración do réxime de preautonomía e a aprobación e posta en marcha do Estatuto de autonomía.

Desde ese momento o galego aparece xa como lingua de expresión dos

textos normativos fundamentais (Constitución e Estatuto) e dunhas nacentes institucións autonómicas. Desde finais do ano 88 a Xunta de Galicia publica o seu Boletín Oficial, logo Diario Oficial de Galicia, en galego e castelán. Nos primeiros momentos a traducción non se lles encarga a servizos creados con carácter oficial senón a persoas vinculadas á universidade, aínda que no Parlamento de Galicia e na Xunta non tardarán en crearse prazas de tradutores, con este título e con funcións claramente deseñadas.

A presenza do galego como lingua de expresión das normas emanadas dos órganos autonómicos vincúlase estreitamente ó fenómeno da traducción, por canto o castelán é a lingua de instalación maioritaria no ámbito xurídico-administrativo, situación que aínda hoxe perdura por máis que transcorresen varios anos e a maioría dos funcionarios accedese a cursos de formación en lingua galega.

Nos anos que seguiron, o incremento da actividade das institucións autonómicas fixo que se incrementase en proporción o volume de traducción. Así, e a xeito de mostra, no ano 1982 o Parlamento galego aprobou soamente dúas leis; no ano 83 foron xa 11; 12 no 84 e así sucesivamente, ata acadar 17 no 89, 15 no 91, outras 15 no 92 e 11 no que vai do 93. O proceso de elaboración, tramitación, aprobación final e publicación das leis pode facernos pensar nun emprego do galego como lingua orixinal e do castelán como lingua á que se traduce. Se ben formalmente é así, por canto os proxectos de lei do goberno son enviados ó Parlamento en galego e modificados nas súas diversas fases sobre o citado texto, con traducción ó castelán soamente despois da aprobación en Pleno, o certo é que na gran maioría dos casos por debaixo desa versión galega dos proxectos de lei está un texto en castelán sobre o que se fai a traducción, o cal desvirtúa en certa medida a aparencia de orixinalidade do galego.

Este fenómeno dáse pola falta de tradición no emprego dunha linguaxe xurídica en galego e pola deficiente formación nesta lingua da maioría de funcionarios, altos cargos e parlamentarios, etc., o que provoca o recurso ó correspondente gabiente de traducción.

En canto á produción normativa que parte do Executivo e que se plasma no Diario Oficial de Galicia, se inicialmente se producía maioritariamente en castelán cunha versión ó galego como último elo da cadea de elaboración da disposición, cada vez máis as versións galegas funcionan como orixinais, sobre todo porque disposicións que se producen nun determinado exercicio presupostario teñen como base disposicións similares de anos anteriores. E ademais porque a formación lingüística de moitos funcionarios é cada vez máis axeitada ás necesidades do seu traballo.

Tampouco hai que esquecer que, á parte da produción normativa que ten unha plasmación final nas dúas linguas, moitos actos de goberno, así como impresos, formularios e outras publicacións, que só coñecen versión en galego, son produto dunha traducción previa.

Na Administración local sucede algo similar, e se se dan casos dunha produción directa en galego é porque afortunadamente son cada vez máis os funcionarios capaces de se expresaren neste idioma no seu traballo habitual ou porque hai concellos que contratan persoal especializado en galego para facer funcións de tradución. Claro que en moitos casos habería que ser cautos en canto á calidade do galego que se emprega, pero esa é outra cuestión.

Á parte da produción normativa autonómica, coa situación que brevemente acabamos de esbozar, a tradución do castelán para o galego dáse no caso das normas estatais de aplicación en Galicia, tanto no eido do dereito privado coma público, que foron vertidas ó noso idioma. Aí están os casos dos Códigos Civil e Penal e dunha boa batería de disposicións que aparecen periodicamente en publicacións como os boletíns da xustiza e da Administración local que publica a Xunta de Galicia. Hai pouco, a nova Lei de Réxime Xurídico das Administracións Públicas e do Procedemento Administrativo Común foi traducida ó galego, curiosamente desde dúas institucións oficiais ó mesmo tempo, a EGAP e a Dirección Xeral de Política Lingüística.

Traducións coma esta deben movernos a unha reflexión sobre a validez do mecanismo que se segue. Porque non esquezamos que estamos ante traducións que debemos catalogar como oficiosas e non como oficiais, posto que á fin dependen da vontade de determinadas institucións alleas ó proceso de creación e publicación da norma en cuestión. É dicir, mentres unha lei do Parlamento de Galicia é aprobada, sancionada e publicada polo lexislativo nas dúas linguas oficiais, que desde ese momento teñen idéntico valor normativo e interpretativo, a versión galega das leis estatais non está sancionada de igual xeito polo Parlamento español, que produce a norma. En consecuencia, aínda que coidamos que é importante que se fagan traducións para o galego daquelas normas estatais que alcanzan ós procedementos que se seguen tamén en Galicia (procedemento administrativo, expropiación forzosa, contratación... no dereito público; códigos civil e penal, leis de axuizamento, etc., no dereito privado), como único xeito de que os usuarios do dereito poidan ter ó seu alcance as normas que inspiran todo o seu labor e que permanentemente deben citar textualmente, habería que formular unha proposta no sentido de que tódalas linguas oficiais do Estado tivesen o mesmo rango no que á produción normativa básica estatal se refire. É dicir, un procedemento similar ó que se segue nas Comunidades Europeas, onde os actos normativos destas emanan dos órganos comunitarios nas nove linguas oficiais, sen que ningunha delas teña un tratamento prioritario con respecto ás demais. Deste xeito, evitaríanse as posteriores reticencias dos encargados de interpretar e aplica-las normas, que moitas veces poñen en cuestión a validez de traducións feitas a posteriori sen a sanción que se deu para o texto castelán.

En canto á tradución desde outras linguas, sería desexable a versión ó galego dos tratados de constitución das Comunidades Europeas e daqueles actos normativos que alcancen máis directamente a importantes sectores

sociais en Galicia. Ademais de facilita-la consulta en galego desas normas comunitarias, a traducción para o galego desde outras linguas distintas do castelán constitúe un instrumento de primeira orde para fuxir da excesiva dependencia desta lingua e para ir conformando un estilo xurídico e administrativo máis acorde coas tendencias modernizadoras doutras linguas comunitarias.

2. A TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA E OS DISTINTOS TIPOS DE TRADUCCIÓN

Adoita clasificarse a traducción xurídico-administrativa, en función da materia obxecto de traducción, dentro da traducción documental, que constitúe un subconxunto a carón da traducción de tipo científico e técnico fronte ós distintos tipos de traducción literaria (poética, novelesca...).

Fronte a esta última, a literaria, máis creativa e menos apegada ó orixinal, a traducción xurídico-administrativa tende á literalidade, motivada pola necesidade dunha fidelidade plena en canto ó contido entre o texto da lingua de partida e o da lingua de destino da traducción. E isto porque, en último termo, nos movemos nun terreo onde prima, sobre calquera outro criterio, o de oficialidade e eficacia das normas obxecto de traducción. Unha lei, un regulamento, calquera acto de alcance amplo ou de alcance particular emanados da Administración ou dos órganos xurisdiccionais son dictados cunha finalidade de eficacia inmediata e, polo tanto, os seus destinatarios e mesmo os seus intérpretes deben atopar unha seguridade absoluta ó manexaren a traducción da norma ou do acto ou calquera das dúas ou máis versións en que esa norma ou ese acto se dicten.

Agora ben, a literalidade ten matices e dunha traducción máis directa, na que se mantén un paralelismo total entre as dúas linguas, pode chegarse a unha traducción "oblicua", na que, respectando plenamente o sentido do orixinal, pode tenderse a unha contrucción máis arredada da da lingua de partida. O traductor optará por unha traducción máis literal cando o intercambio de mensaxes se dá entre linguas tipoloxicamente afíns e que comparten un mesmo sistema xurídico de base, e verase obrigado a empregar outros procedementos se as linguas da traducción teñen como base sistemas xurídicos diferentes, como ocorre entre as linguas que expresan os sistemas xurídicos de base romanista (francés, castelán...) ou de base angloamericana (Inglaterra, Irlanda). Nestes casos, acontece que determinadas unidades xurídicas dun sistema poden non existir no outro ou que nun e noutro sistema se lles atribúan significados distintos a significantes que son idénticos ou, alomenos, análogos.

Non é este o caso da traducción que se produce entre castelán e galego por razóns obvias. Á fin e ó cabo, un sistema xurídico galego, diferente do

castelán, a penas ten vitalidade, non sendo no que constitúe o dereito civil propio, con institucións pouco desenvolvidas ou superadas polo paso do tempo, e o pouco que de orixinal poida te-lo dereito emanado do Parlamento de Galicia nos anos que van desde a creación da Autonomía. Pola contra, o sistema de expresión castelá invade practicamente tódalas parcelas do dereito que se desenvolveu en Galicia desde moito tempo atrás. Isto sucede no dereito privado e sucede no dereito público, o que é máis obxecto da tradución administrativa. Os procedementos polos que se rexen as administracións actuantes en Galicia, incluída a autonómica, en materia de contratación, expropiación forzosa, persoal, etc., réxense por normas emanadas dun poder central que ten como única lingua de expresión o castelán.

En definitiva, a tradución administrativa en Galicia conta cunha pexa de partida, a da existencia dun sistema xurídico que está pensado e redactado en castelán, e a da inexistencia dun sistema desenvolvido de expresión en galego para todos aqueles conceptos cos que se manexa o dereito e a administración. Houbo, polo tanto, necesidade de (re)elaborar unha linguaxe xurídico-administrativa galega capaz de ir cubrindo tódolos campos nos que actúa a Administración.

Deste xeito, o labor do traductor en Galicia é complexo. Ante a inexistencia dunha tradición consolidada na nosa lingua, ante o perigo da interferencia constante pola atracción do castelán, o traductor debe ir creando para o galego un estilo administrativo propio e unha terminoloxía sen máis referentes có propio modelo castelán, o modelo, pouco explorado, doutras linguas, e a recuperación, na medida do posible, de elementos da tradición xurídica medieval, de cara a ir dotando a nosa lingua dun modelo xurídico-administrativo orixinal e ó mesmo tempo completo, sen lagoas, con atención, sobre todo, a tres eixes: o gramatical, o estilístico e o terminolóxico.

3. CUESTIÓNS PRINCIPAIS QUE AFECTAN Á TRADUCCIÓN XURÍDICO-ADMINISTRATIVA

Unha caracterización da linguaxe administrativa castelá como a que podemos atopar no *Manual de estilo del lenguaje administrativo*, editado polo MAP en 1990, permítenos detectar que estamos ante un modelo pouco recomendable de linguaxe administrativa, pola cantidade de vicios que foi acumulando ó longo da súa historia en tódolos planos, desde o puramente ortográfico ó léxico e terminolóxico. Polo tanto, o traductor galego deberá facer un exercicio de superación dese modelo, de xeito que, mantendo a literalidade en canto ó fondo, exprese os mesmos contidos do texto castelán nun estilo máis claro e sinxelo, cun léxico máis depurado e preciso e cunha sintaxe menos recargada e afectada.

3.1. Cuestións gramaticais

Desde o punto de vista gramatical, o castelán presenta neste eido deficiencias derivadas do uso inadecuado dalgunhas construcións de adxectivos con substantivos (inadecuada anteposición do adxectivo en construcións como *la correspondiente licencia* cando o que se quere indicar é que será *a licencia que corresponda* e non unha licencia xa establecida de antemán). Tamén se dan construcións con xerundio para indicar posterioridade ou o alcumado “xerundio do BOE” (*escrito recogiendo la firma de todos; resolución nombrando director general a...*); galicismos como a tan empregada construción de substantivo+a+infinitivo (*documentos a presentar*); o coñecido como “queísmo” ou supresión da conxunción completiva “que” en construcións como: *He acordado se proceda a la apertura del expediente, etc.*; o abuso da construción pasiva, e da pasiva con “se” (*por esta dependencia se ha dictado con esta fecha resolución...*). Todos estes casos, coma tantos outros, de inadecuado emprego da construción gramatical non deberían ser trasladados ó galego no momento da tradución. A literalidade da que antes falamos para nada impide a correcta construción gramatical no noso idioma nos casos anteriores.

3.2. Cuestións estilísticas

A cuestión do estilo é unha das máis complexas á hora da tradución, pois estaremos sempre ante a disxuntiva dun respecto polo estilo da norma que imos traducir ou unha adecuación ó estilo da lingua á que traducimos.

O estilo do castelán, por riba do particular estilo do redactor individual, adoita ser recargado, con abuso das construcións subordinadas, as frases longas, o que provoca anacolutos e faltas de coordinación frecuentes, un léxico arcaizante..., etc.

Claro que este estilo varía dunhas normas a outras, pois non hai que esquecer que no entramado xurídico vixente conviven normas que remontan ó século pasado con outras máis recentes, coa conseguinte ruptura no estilo, no léxico empregado, etc. Dependendo, polo tanto, do tipo de textos que sexan obxecto da tradución, o estilo da lingua de destino, neste caso o galego, verase condicionado forzosamente polo estilo da norma traducida. En liñas xerais:

—Na tradución dos códigos e leis de alcance amplo, cunha tradición consolidada (código civil, lei de axuizamento civil, lei de contratos...), a tradución debe achegarse máis ó estilo do orixinal, debe tender máis á literalidade, aínda que sen forzar en ningún caso o estilo nin por suposto a gramática da lingua de destino. Isto é apreciable na tradución do código civil para o galego, onde o tradutor galego optou, por exemplo, por manter con bastante fidelidade os réximes verbais de mandato, coa alternancia do futuro e do presente, aínda que modificando ás veces as construcións con futuro de subxuntivo e adaptándoas á máis usual de presente (art. 686: *si no pudiere*

identificarse la persona del testador..., por “se non se pode identifica-la perso do testador...”).

—Cando se trate da traducción de textos previamente á súa publicación, poñamos por caso, dun proxecto de lei para a súa remisión ó Parlamento, o traductor pode, e debe, adecua-la traducción ó estilo da lingua á que traduce, coa posibilidade de modificar no mesmo sentido a lingua do orixinal.

—A modificación do estilo pode facerse máis completa no caso de que traduzamos a partir dun orixinal que logo non vai ser dado a coñecer. Poñamos por caso, unha sentenza redactada polo xuíz orixinariamente en castelán pero que sairá na versión galega unha vez traducida.

Nestes casos é importante unha colaboración entre o redactor e o traductor pois en último termo o redactor é o dono da mensaxe que quere transmitir e ten o dereito a non ver alterado un estilo que pode querer manter na traducción.

3.3. Cuestións terminolóxicas

Na traducción entre linguas igualmente desenvolvidas no terreo xurídico-administrativo, poñamos por caso, entre francés e castelán, o traductor, que se supón bo coñecedor dos sistemas lingüísticos, ademais de experto na materia que traduce, contará case sempre coa existencia de significantes nas dúas linguas capaces de cubriren un determinado concepto. Nestes casos, os glosarios, dicionarios bilingües, etc., son de axuda imprescindible. As dificultades que poidan xurdir nestes casos virán dadas, como antes comentamos, pola falta de equivalencia de determinadas institucións xurídicas ou polo equívoco que se poida dar ante a existencia de significantes semellantes pero con acepcións distintas nas dúas linguas, por mor do desenvolvemento de sistemas xurídicos distintos (os “falsos amigos” ou “falsos irmáns”). O galego “acta” cobre un abano semántico máis amplo có francés *acte*, de xeito que cumprirá saber en que casos é traducible por este último significante ou por *compte rendu* ou *procès-verbal*. Ó contrario, esta última expresión non deberá ser traducida no galego por “proceso verbal” senón precisamente por “acta”. A traducción castelán do galego “axuda de custos” non é “ayuda de costes” senón “dieta”.

Cando a traducción se produce, coma no noso caso, entre unha lingua plenamente desenvolvida e unha lingua minorizada, coma o galego, falta dunha tradición nos eidos cultos, concretamente no xurídico-administrativo, o traductor pode atoparse con dificultades serias cando a lingua menos desenvolvida non ten fixados os significantes capaces de denominaren conceptos que ademais deben ser concretos, precisos e claros.

Aquí é onde o traductor se transforma en terminólogo, pois debe cubrir lagoas mediante os procedementos de creación neolóxica: neoloxismos semánticos, neoloxismos gramaticais (formación de palabras por derivación e composición), préstamo interno, etc.

Todos coñecemos casos nos que determinados conceptos xurídicos aínda non atoparon unha solución xeralmente aceptada e que polo tanto teñen solucións fluctuantes: subhasta/poxa; cohecho/suborno; fallar/decidir; pre-suposto/orzamento, trance y remate; allanamiento a la demanda, allanamiento de morada...

A solución é máis doada, cando, recorrendo a unha base etimolóxica común, reconstruímos en galego significantes iguais ou semellantes ós do resto de linguas veciñas: *accesión*, *acción*, *acredor*, *ameaza*, *anticrese*, *avulsión*, *enfiteuse*, *curatela*; en realidade, unha boa parte do léxico máis propiamente xurídico.

O maior problema dáse co léxico que, sendo común, tomou acepcións xurídicas e que non sempre ten un equivalente claro entre as dúas linguas, pola inexistencia de realidades iguais ou semellantes nas dúas culturas. Na tradución do código civil optouse por manter dous termos casteláns como “cañada” e “cordel” para designar determinadas servidumes de paso para gando (art. 570). Do mesmo xeito, o texto en castelán da Lei do 2 de decembro de 1963, de compilación do Dereito civil especial de Galicia, respecta a denominación galega de institucións tan de noso como o “petrucio”, o “muíño de herdeiros”, “agra”, “vilar”, “lugar acasurado”... Paradoxalmente, a compilación non conta con versión galega íntegra, pois a Lei do Parlamento de Galicia só modifica aspectos parciais de determinados artigos, que son os únicos que contan con versión na nosa lingua.

En resumo, que a construción do entramado terminolóxico está aínda pendente de remate, sen dúbida por unha non moi axeitada planificación neste eido que obriga a improvisacións e solucións de certa provisionalidade.

